

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України"

**ФІНАНСУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ:
ВИКЛИКИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ФОРМУВАННЯ ЗМІШАНОЇ
МОДЕЛІ РОЗВИТКУ
(НАУКОВО-АНАЛІТИЧНА ЗАПИСКА)**

Науково-аналітичну записку підготували:
Ірина СТОРОНЯНСЬКА – д.е.н., проф.,
Христина ПАТИЦЬКА – к.е.н., с.н.с.

Львів – 2025

Анотація

Науково-аналітична записка присвячена дослідженню трансформації моделі фінансування професійної освіти в Україні в умовах децентралізації публічного управління, структурних змін на ринку праці та викликів воєнного і післявоєнного розвитку економіки. У записці проаналізовано інституційні зміни у фінансовому забезпеченні системи професійної освіти, зокрема перерозподіл фінансових повноважень між рівнями бюджетної системи, зростання ролі місцевих бюджетів у фінансуванні закладів професійної освіти та впровадження нових підходів до управління фінансовими ресурсами.

Показано, що сучасна система фінансування професійної освіти характеризується інерційною структурою видатків, домінуванням поточних витрат, недостатньою інвестиційною складовою розвитку матеріально-технічної бази та обмеженою участю бізнесу у фінансуванні підготовки кадрів. Водночас прийняття Закону України «Про професійну освіту» (2025) створює передумови для переходу до більш гнучкої моделі фінансування, орієнтованої на результативність діяльності закладів освіти, інтеграцію з ринком праці та диверсифікацію джерел фінансових ресурсів.

Основний акцент дослідження зроблено на формуванні рекомендацій щодо вдосконалення фінансової політики у сфері професійної освіти. Зокрема обґрунтовано необхідність підвищення прозорості структури фінансування системи професійної освіти, удосконалення формульної моделі розподілу бюджетних ресурсів з урахуванням регіональних і воєнних чинників, посилення інвестиційної складової фінансування та формування інституційної моделі співфінансування підготовки кадрів за участі бізнесу. Окрему увагу приділено необхідності інтеграції прогнозних потреб ринку праці у механізми фінансування системи професійної освіти.

Реалізація запропонованих рекомендацій сприятиме формуванню більш збалансованої багатоканальної моделі фінансування професійної освіти, підвищенню ефективності використання фінансових ресурсів, модернізації матеріально-технічної бази закладів освіти та зміцненню зв'язку системи підготовки робітничих кадрів з потребами економічного розвитку і післявоєнного відновлення України.

Реформування професійної освіти (далі – ПО) в Україні є закономірним продовженням адміністративно-фінансової децентралізації як комплексної реформи. Перерозподіл повноважень і ресурсів на користь місцевого самоврядування, зміцнення фінансової спроможності територіальних громад та розширення їх управлінської автономії сформували нові інституційні умови функціонування закладів професійної освіти, які, серед іншого, потребують переосмислення підходів до організації та фінансового забезпечення. Такі процеси можна розглядати як етап переходу від переважно централізованої моделі управління до більш гнучкої територіально орієнтованої системи, яка повинна враховувати особливості соціально-економічного розвитку регіонів та специфіку локальних ринків праці.

Реалізація реформи відбувається під час повномасштабної війни, яка вплинула на демографічну структуру населення, спричинила вимушену міграцію населення та змінила умови розвитку людського капіталу. Різна безпекова ситуація, масштабне переміщення працездатного населення в країні та за її межі, релокація підприємств і руйнування виробничої інфраструктури призвели до трансформації на ринку праці України. Станом на початок 2026 року спостерігається посилення регіональних диспропорцій співвідношення попиту і пропозиції робочої сили: поряд із високими темпами відновлення попиту на працівників, дефіцитом кадрів за окремими професіями, наявності значної кількості вакансій в одних регіонах (Київська, Дніпропетровська, Львівська області) є регіони, де на одну вакансію припадають 10 безробітних¹.

З другого боку, актуалізується потреба в оновленні підходів до професійної підготовки відповідно до завдань післявоєнної відбудови, технологічної модернізації економіки та розвитку екологічно орієнтованих (зелених) видів діяльності, що пов'язані з енергоефективністю, відновлюваною енергетикою, управлінням ресурсами та впровадженням інноваційних практик у виробничому процесі.

Такий спектр чинників формує новий запит до розвитку системи ПО – не лише щодо забезпечення ринку праці кваліфікованими кадрами за конкретними професійними групами, але й щодо якісної трансформації способів їх підготовки. За таких обставин питання формування ефективної моделі фінансування системи набуває особливої актуальності. Посилення ролі місцевих бюджетів у фінансуванні ПО, збільшення потреб у модернізації часто дороговартісної матеріально-технічної бази та необхідність швидкої адаптації до змін у структурі попиту на працю поглиблюють ризик посилення регіональних диспропорцій на ринку праці. Прірва між регіональними ринками праці в умовах триваючої війни має тенденцію до збільшення, а це потребує переосмислення фінансових механізмів забезпечення професійної освіти з позицій територіальної справедливості, ефективності, довгострокової стійкості та залучення стейкхолдерів.

Реформа децентралізації, розпочата у 2015–2016 роках, суттєво змінила архітектуру фінансування професійної освіти. Видатки на підготовку робітничих кадрів були передані на фінансування з місцевих бюджетів, а заклади професійної освіти – з державної у комунальну власність. Таким чином, децентралізація призвела до перерозподілу фінансового навантаження між рівнями бюджетної системи, однак *не сформувала повноцінної моделі інвестування у розвиток системи професійної освіти*. Фінансування галузі залишається переважно інерційним і спрямованим на покриття

¹ Основні тренди ринку праці в Україні у 2025 році (січень-вересень). Державна служба зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/stat/stattrend>

поточних витрат, тоді як модернізація матеріально-технічної бази відбувається повільно і значною мірою залежить від зовнішніх джерел фінансування.

У цьому контексті особливої актуальності набуває питання виявлення викликів та структурних обмежень становлення *нової моделі фінансування професійної освіти* та формування рекомендацій щодо вдосконалення її інструментарію.

Інституційна трансформація фінансування професійної освіти

Відповідно до статті 27 Закону України «Про Державний бюджет України на 2016 рік»² було передбачено передачу видатків на підготовку робітничих кадрів у професійно-технічних та інших навчальних закладах на фінансування з місцевих бюджетів, а закладів ПО – з державної у комунальну власність. Прийняття у 2017 році нового базового Закону України «Про освіту»³ забезпечило формування нових засад функціонування системи освіти в країні, зокрема щодо посилення автономії закладів як права суб'єктів освітньої діяльності на самоврядування. Ці та інші нововведення сприяли позитивним змінам. В першу чергу, залучення місцевих бюджетів (бюджетів міст обласного значення, обласних бюджетів та бюджету м. Києва) до фінансування закладів ПО забезпечило їх ширшу участь та посилення інтересу у розвитку системи (участь у створенні навчально-практичних центрів за кошти місцевих бюджетів, зміцнення матеріально-технічної бази закладів тощо). По-друге, рух в напрямі державно-приватного партнерства стимулював поступове залучення бізнесу до розвитку дуальної форми надання освітніх послуг, створення навчально-практичних центрів, розроблення стандартів професійної освіти на основі компетентнісного підходу і підготовки кадрів⁴.

Водночас, аналіз динаміки видатків на ПО у 2002-2025 рр. (рис. 1) свідчить, що фіскальні наслідки децентралізації не мали однозначно позитивного впливу на фінансове забезпечення розвитку системи. *Частка місцевих бюджетів у фінансуванні системи зросла до 96–98%, але така трансформація не супроводжувалася посиленням фінансової пріоритетності професійної освіти у структурі видатків на освіту: її частка у видатках Зведеного бюджету на освіту скоротилася з 6,1% у 2002–2014 роках до 4,8% у 2015–2025 роках.*

Отже, хоча процес децентралізації, розпочатий у 2015-2016 роках, спричинив зміни в архітектурі фінансового забезпечення ПО, не було сформовано повноцінної моделі стратегічного розвитку професійної освіти в умовах викликів на ринку праці та змін у системі публічного управління. Така асиметрія – між перерозподілом видатків на сферу з бюджетів різних рівнів і відсутністю посилення фінансової пріоритетності галузі – обумовила необхідність подальшого реформування механізмів фінансування, що знайшло відображення у новому законі 2025 року.

² Про Державний бюджет України на 2016 рік. Закон України №928-VIII від 25 грудня 2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928-19#Text>

³ Про освіту. Закон України № 2145-VIII від 5 вересня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

⁴ Політична ініціатива щодо реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти. Звіт. AUC.ORG. 2019. URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/sectors/u-137/politichna_initsiativa.pdf?utm_source

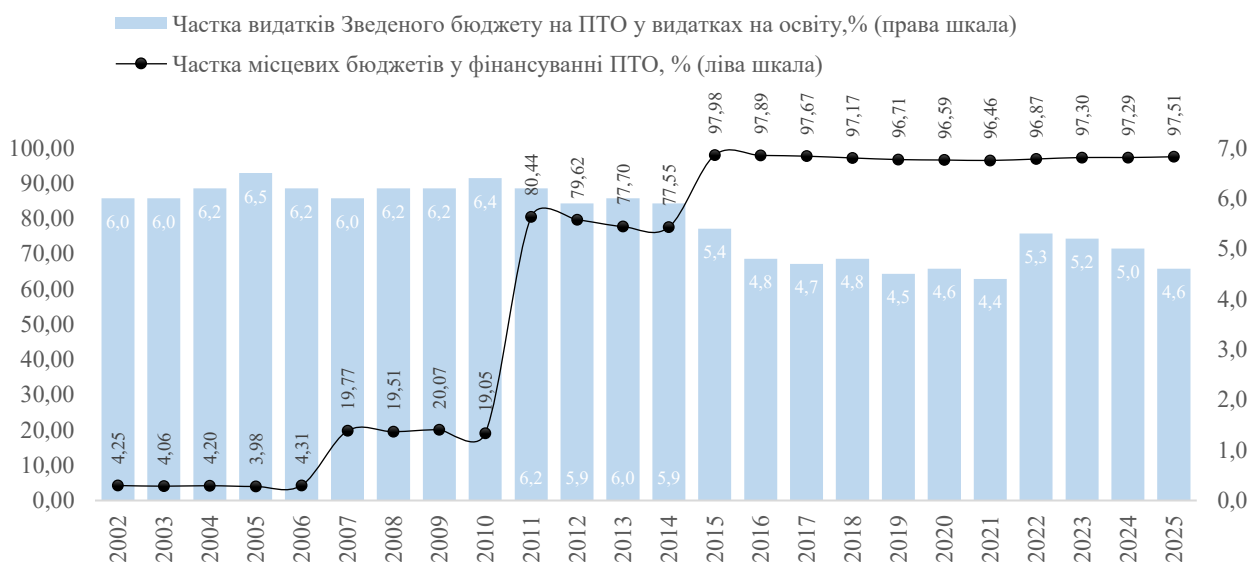

Рис. 1. Динаміка частки видатків Зведеного бюджету на ПО у видатках на освіту та зміна ролі місцевих бюджетів у фінансуванні ПО, %, 2002-2025 рр.

Джерело: складено на основі^{5, 6}

З прийняттям у 2019 році Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року визначено три основні завдання такої трансформації: децентралізація управління і фінансування у сфері; підвищення якості ПО; державно-приватне партнерство у сфері та досягнення системного взаємозв'язку ПО та ринку праці⁷. А з прийняття у 2025 році Закону України «Про професійну освіту» № 4574-IX відбувся перехід до нової моделі фінансового забезпечення розвитку ПО в Україні (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика нормативних засад фінансового забезпечення професійної освіти в Україні

Критерій	Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» № 103/98-ВР від 10 лютого 1998 року (зі змінами)	Закон України «Про професійну освіту» № 4574-IX від 21 серпня 2025 року	Інституційна трансформація
Модель фінансування	Нормативно-гарантійна модель бюджетного забезпечення; фінансування здійснюється на нормативній основі в межах державного або регіонального замовлення	Модель, в основі якої відповідність принципам ефективності, результативності, гнучкості, фінансової автономії та відповідальності	Перехід від моделі гарантованого бюджетного утримання закладу до моделі фінансування, що орієнтована на результат
Джерела фінансування	Державний бюджет, місцеві бюджети, додаткові джерела (договори понад	Державний бюджет (в т.ч. освітня субвенція), місцеві бюджети, інші не заборонені законом джерела;	Диверсифікація фінансових джерел та розширення

⁵ Open Budget. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2025&budgetType=NATIONAL>

⁶ Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. URL: <https://mof.gov.ua/>

⁷ Освіта переможців. Стратегічний план діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/Stratch.plan.diyalnosti.MON.do.2027.roku.pdf>

Критерій	Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» № 103/98-ВР від 10 лютого 1998 року (зі змінами)	Закон України «Про професійну освіту» № 4574-ІХ від 21 серпня 2025 року	Інституційна трансформація
	замовлення, платні послуги)	розширення спектру фінансово-господарської діяльності	можливостей їх використання
Роль ринку праці	Опосередкована, через механізм державного замовлення	Пряма інтеграція параметрів ринку праці у формулу фінансування (врахування пріоритетності професій та попиту на них, частки працевлаштування випускників закладів, наявності навчання за короткостроковими програмами, перепідготовки та підвищення кваліфікації тощо)	Забезпечено зв'язок «фінансування ПО ↔ вплив на розвиток ринку праці»
Механізм розподілу бюджетних коштів	Розподіл через державне/регіональне замовлення; нормативна основа фінансування ПО	Розподіл на основі формули (врахування базового обсягу фінансування, навчання вразливих категорій населення, пріоритетності професій, виконання плану набору, працевлаштування випускників тощо)	Перехід від бюджетної гарантії для закладів ПО до змінного фінансування на основі чітко визначених критеріїв
Гарантований мінімальний обсяг фінансування	Передбачено; норматив фінансування є гарантованою межею, нижче якої не можна здійснювати фінансування	Гарантії відсутні; обсяг фінансування формується згідно з планом прийому здобувачів та за встановленою формулою (яка передбачає в т.ч. врахування попиту на ринку праці, працевлаштування випускників тощо)	
Інші джерела надходжень	Договори щодо надання послуг професійної підготовки понад держзамовлення з юридичними та фізичними особами; платні послуги	Фінансово-господарська діяльність закладу, співпраця, гранти, депозитні механізми	Розширення інструментів залучення коштів
Фінансова та управлінська автономія	Обмежена; чітко визначені додаткові джерела фінансування закладів	Самостійна фінансово-господарська діяльність; можливість розміщення коштів на депозитах; можливість функціонування як некомерційного товариства	Розширення автономії закладів ПО та перехід до складнішої моделі управління активами; підвищення управлінської гнучкості
Майновий режим	Право оперативного управління майном; вилучення майна лише для розвитку ПО	Передача майна на праві узуфрукта; можливість оренди єдиного майнового комплексу; передача в управління; створення підприємств	
Модель управління закладом	Бюджетна установа	Бюджетна установа або некомерційне товариство; можливість передачі закладу в управління юридичній особі	
Співпраця з роботодавцями	Через договори на підготовку понад державне замовлення	Системна співпраця через договори, інвестиції, створення підприємств	
Розподіл фінансових ризиків	Основний фінансовий ризик несе держава (через гарантії нормативного фінансування)	Часткове перенесення фінансових ризиків на заклад та засновника (залежність від формули та результатів діяльності)	Збалансування відповідальності між державою, засновником і закладом ПО

**Складено авторами*

Зокрема, нова модель фінансування передбачає врахування таких показників, як виконання плану набору здобувачів освіти, рівень працевлаштування випускників за здобутою професією, розвиток короткострокових програм підготовки та перепідготовки, а також залучення додаткових фінансових ресурсів. Такий підхід спрямований на посилення зв'язку між обсягом бюджетного фінансування закладу та його фактичним внеском у забезпечення потреб економіки.

Важливою складовою нової моделі є також розширення фінансової автономії закладів професійної освіти. Закон передбачає можливість провадження фінансово-господарської діяльності, залучення грантових ресурсів, укладання партнерських угод з підприємствами та використання депозитних механізмів для управління власними надходженнями. Крім того, заклади можуть функціонувати не лише як бюджетні установи, але й у формі некомерційних товариств, що розширює можливості управління їх фінансовими та майновими ресурсами.

Зміни торкнулися також майнових відносин у системі професійної освіти. Перехід від права оперативного управління до моделі узурфрукта, можливість оренди єдиного майнового комплексу та створення підприємств на базі закладів освіти значно розширюють інструменти управління активами. Водночас такі зміни підвищують вимоги до управлінської спроможності засновників і керівників закладів освіти та потребують більш складної системи фінансового контролю.

Таким чином, сучасна система фінансування професійної освіти в Україні поступово переходить від моделі гарантованого бюджетного утримання закладів до більш складної багатоканальної системи фінансового забезпечення, що поєднує бюджетні ресурси, фінансову автономію закладів та потенційне залучення приватного фінансування. Водночас ефективність цієї трансформації значною мірою залежатиме від здатності нової моделі забезпечити баланс між фінансовою стійкістю мережі закладів освіти, їх адаптивністю до потреб ринку праці та можливостями залучення додаткових ресурсів для розвитку системи.

Особливості сучасної моделі фінансування професійної освіти

Аналіз абсолютних обсягів видатків на ПО та темпів їх приросту (рис. 2 (2)) підтверджують виявлені тенденції. Видатки на освіту в цілому зростають більш динамічно, ніж видатки на ПО (на 245,1% за 10 років порівняно з видатками на ПО – на 195,0%). З цього можна зробити висновок, що *фінансове забезпечення системи ПО в аналізованій період є радше інерційним, а збільшення обсягів видатків має компенсаторний характер*. При цьому на відміну від розвинених країн, у структурі видатків на ПО в Україні переважають поточні видатки (на виплату заробітної плати, оплату комунальних послуг тощо), в той час як матеріально-технічна база оновлюється вкрай повільними темпами. Якщо частка капітальних видатків у загальнодержавних видатках на післясередню невищу освіту у розвинених країнах становить в середньому 7%, то в Україні – менше 2%⁸.

У цих умовах важливу роль у модернізації інфраструктури професійної освіти відіграють зовнішні джерела фінансування. На відміну від попередніх етапів, коли основний акцент було зроблено на нормативні зміни та потребу оптимізації мережі, у 2021-2025 роках міжнародна підтримка спрямована на оновлення матеріально-технічної бази закладів. Наприклад, лівова частка ресурсів в межах програми

⁸ Nazukova N. Funding vocational education and training in Ukraine: wartime and after-the-war perspectives. *Věda a perspektivy*, 12 (19), 2022, 17-24.

«EU4Skills: кращі навички для сучасної України» та кредитні ресурси Європейського Інвестиційного Банку націлені на модернізацію навчально-практичних центрів, оснащення лабораторій сучасним обладнанням, впровадження енергоефективних рішень, реконструкцію будівель та формуванні центрів професійної досконалості. Така спрямованість фінансування свідчить про орієнтування на довгостроковий розвиток та зміщення акцентів із підтримки функціонування системи до інвестування в її технологічну спроможність і конкурентоспроможність на ринку надання освітніх послуг.

Окремим елементом ресурсного забезпечення системи є приватне фінансування, однак його роль залишається обмеженою та недостатньо інституціоналізованою. Через відсутність системної статистики оцінити точний обсяг участі бізнесу у фінансуванні професійної освіти складно. За експертними оцінками, внесок підприємницького сектору – через участь у дуальних програмах навчання, благодійні внески, платні освітні послуги та партнерські проекти – становить приблизно 5–10%⁹ загального обсягу бюджетних видатків на систему професійної освіти.

Одним з основних шляхів залучення бізнесу до організації та фінансування ПО є розвиток дуальної форми навчання. Порівнюючи рівень участі бізнесу в наданні дуальної освіти, помітним є відставання України (1,4% компаній) від країн ЄС (32,4% середнє в ЄС; 6% серед країн-членів ЄС, що межують з Україною)¹⁰. Однак, структура підприємств, які вже беруть участь у наданні дуальної освіти, свідчить про потенційну спроможність бізнес-сектору активізувати участь у фінансовому забезпеченні ПО. Згідно з результатами опитування Київської школи економіки у 2025 році, 92,6% залучених компаній є приватними (участь державних та комунальних сильно обмежена), причому 67,5% з них – малі підприємства, які зазвичай приймають до трьох учнів і зацікавлені у забезпеченні таким чином своїх кадрових потреб. Великі компанії, де зайнято понад 250 працівників, становлять менше 1% від загальної кількості суб'єктів господарювання в країні, але, при цьому, формують 8,1% серед учасників дуальної освіти. Висока частка таких компаній, імовірно, свідчить про потенціал до масштабування їх участі в процесі. Саме великі державні та приватні компанії мають спроможність здійснювати не тільки інвестиції в учнів на рівні окремих осіб, а формувати стабільний кадровий резерв через масовий набір здобувачів.

Попри це, ефективність дуальної моделі підтверджується показниками працевлаштування випускників. Рівень працевлаштування випускників дуальних програм в Україні становить 81,4%, що значно перевищує аналогічний показник у системі ПО загалом (68,3%). Така перевага дає змогу констатувати, що інвестиції бізнесу у практичну підготовку здобувачів у системі ПО мають віддачу – зниження витрат (знову ж таки для бізнесу) на пошук і адаптацію кадрів до відповідної роботи. З другого боку, наявність «сірої» дуальної освіти (про яку зазначають експерти Київської школи економіки) свідчить, що частина приватного фінансування вже відбувається поза межами офіційної статистики. Відповідно, фактична участь бізнесу у фінансуванні підготовки робітничих кадрів є вищою ніж статистично зафіксована. З цього можна зробити висновок, що дуальна освіта на сучасному етапі є не просто інструментом залучення бізнесу, а також «легалізації» вже наявної участі у підготовці кадрів. У разі створення стимулюючих механізмів (компенсацій витрат, податкових

⁹ Там само.

¹⁰ Каракай А., Савісько М. Дуальна професійно-технічна освіта в Україні: як масштабувати і збільшити участь бізнесу. Міністерство освіти і науки України. KSE. Червень 2025. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/09/Zvit.-Dualna-profesiyno-tehnichna-osvita.pdf#page=12.08>

інструментів, спільного інвестування в навчально-практичні центри) приватне фінансування ПО може перейти від точкових інвестицій у «власного» працівника до системної моделі співфінансування розвитку матеріально-технічної бази та освітніх програм на кшталт європейських практик. В цьому контексті хочемо знову опертися на результати вище зазначеного опитування, в межах якого виявлено, що основним чинником стримування впровадження дуальної освіти в діяльності компаній є відсутність підтримки і стимулів з боку держави (рис. 2).

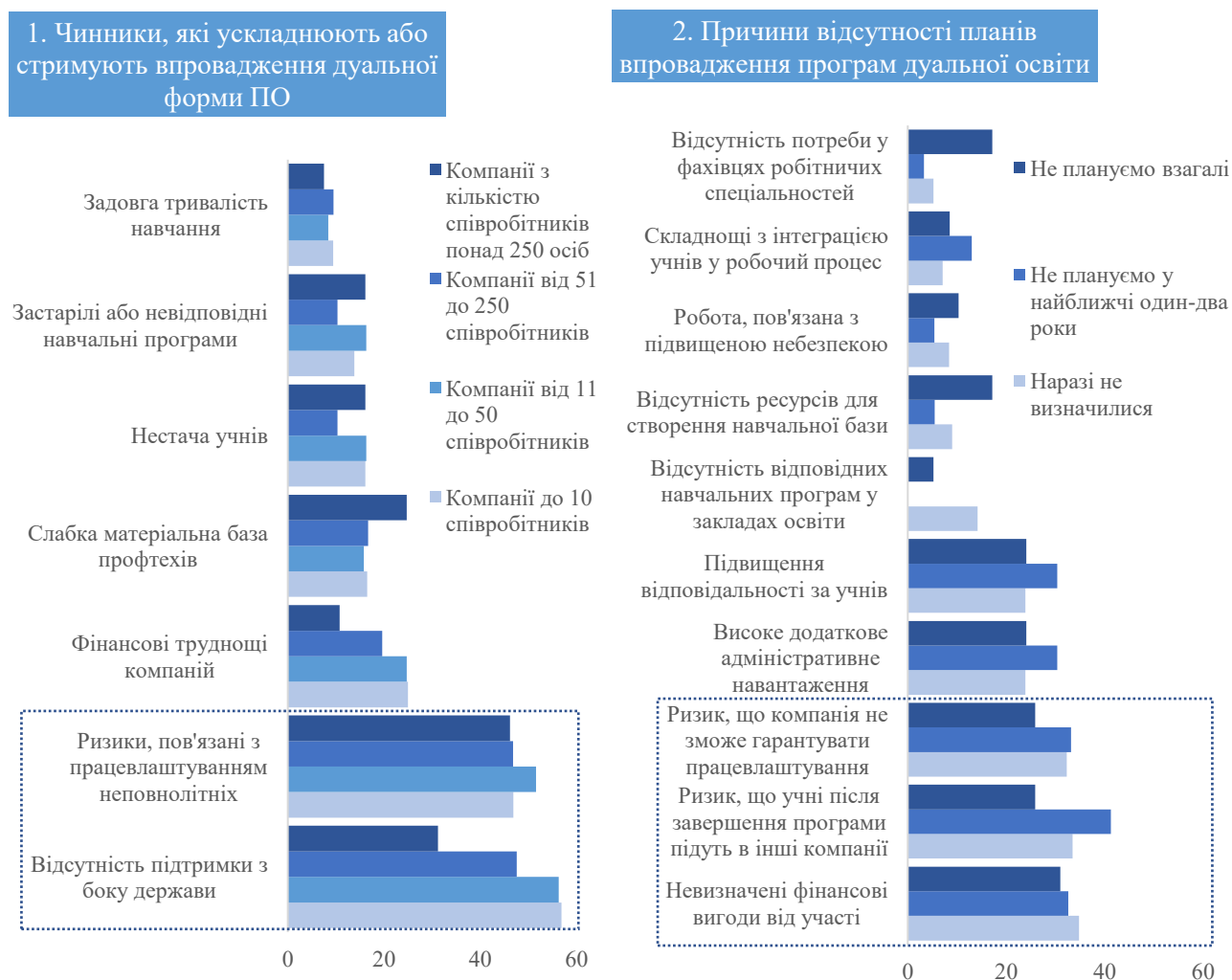

Рис. 2. Чинники, які сповільнюють темпи залучення бізнесу у розвиток дуальної форми ПО, %, 2025

* Сформовано на основі.¹¹

Найбільш вагомими чинниками, що стримують залучення бізнесу, є ризики, пов'язані з працевлаштуванням неповнолітніх, та відсутність підтримки і стимулів з боку держави. З цього можна констатувати, що проблема передовсім полягає у відсутності системної державної політики стимулювання участі підприємств у підготовці кадрів. Фактично стримуючими факторами для бізнесу в процесі інтеграції у систему підготовки робітничих кадрів є невизначеність правових механізмів, обмеження трудового законодавства щодо неповнолітніх та відсутність

¹¹ Каракай А., Савісько М. Дуальна професійно-технічна освіта в Україні: як масштабувати і збільшити участь бізнесу. Міністерство освіти і науки України. KSE. Червень 2025. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/09/Zvit.-Dualna-profesiyno-tehnichna-osvita.pdf#page=12.08>

компенсаторних фінансових інструментів. Таким чином, проблемою є не обмеженість ресурсів бізнесу, а відсутність ефективних інструментів державного співфінансування, податкового стимулювання та нормативного врегулювання ризиків. За умови формування зрозумілих «правил гри», зокрема запровадження механізмів часткової компенсації витрат підприємств, потенціал приватного сектора до розширення участі у фінансуванні сфери може бути активізований.

Таким чином, сучасна структура фінансування професійної освіти в Україні характеризується високою залежністю від бюджетних ресурсів, домінуванням поточних витрат та обмеженою інвестиційною складовою розвитку системи. Водночас потенціал залучення додаткових ресурсів – зокрема через міжнародну підтримку та розширення участі бізнесу – залишається значною мірою нереалізованим. Це зумовлює необхідність подальшого вдосконалення фінансових механізмів розвитку системи професійної освіти та формування більш збалансованої моделі її ресурсного забезпечення.

Рекомендації

Підводячи підсумки, виходимо з того, що система фінансового забезпечення ПО в Україні перебуває у фазі інституційної трансформації. Децентралізація управління та прийняття Закону України «Про професійну освіту» у 2025 році заклали нові умови фінансування системи, орієнтовані на гнучкість, автономію та результативність. Водночас аналіз динаміки бюджетних показників, участі бізнесу та структури видатків на освіту засвідчує наявність низки структурних дисбалансів, що потребують системного врегулювання. *З огляду на результати проведеного аналізу, доцільно реалізувати такі ключові напрями удосконалення фінансової політики у сфері професійної освіти.*

1. Забезпечити прозорість та публічність структури фінансування системи професійної освіти

Однією з ключових передумов ефективного управління фінансовими ресурсами є наявність повної та доступної інформації про структуру фінансування системи професійної освіти. Оскільки фінансування ПО поступово переходить від переважно бюджетної моделі до змішаної (включає кошти місцевих бюджетів, грантове фінансування, ресурси міжнародних фінансових організацій, приватні інвестиції та фінансово-господарську діяльність закладів), відсутність консолідованої інформації про обсяги приватних та позабюджетних ресурсів унеможливорює оцінку реальної ресурсної бази закладів професійної освіти. Це знижує якість стратегічного планування і не дає змоги оцінити ефективність запровадженої моделі, зокрема виявити вплив фінансово-господарської автономії закладів на їх фінансову спроможність.

З огляду на зазначене доцільно забезпечити публічність статистичних даних щодо структури фінансових надходжень закладів ПО, яка б включала бюджетні, грантові, партнерські та власні доходи. Такий інструмент дозволить сформувати повну картину ресурсної бази закладів та створить підґрунтя для вдосконалення формульного фінансування в майбутньому.

2. Удосконалити формульну модель фінансування з урахуванням регіональних та воєнних чинників. Формульна модель розподілу бюджетного фінансування має враховувати соціальні аспекти та параметри, що впливають на результативність функціонування системи ПО, однак в Законі не йдеться про додаткову корекцію з позиції специфіки розвитку України в умовах війни та проблематики повоєнного відновлення.

Станом на сьогодні законодавчо закріплено перехід до формульного механізму розподілу бюджетних коштів у сфері професійної освіти, однак конкретна методика розрахунку (з визначенням вагових коефіцієнтів і параметрів) має бути розроблена центральним органом виконавчої влади у сфері освіти та затверджена Кабінетом Міністрів України, що ускладнює повноцінну емпіричну оцінку практичної реалізації нової моделі. Разом з тим, модель фінансування ПО (як видно з Закону 2025 року) є комплексною порівняно з системою нормативного забезпечення та дозволяє поєднати соціальну функцію ПО із результативною логікою фінансування закладів. При цьому, у Законі не йдеться про врахування регіональної асиметрії, що зумовлена повномасштабною війною.

Демографічні втрати, внутрішня міграція, руйнування інфраструктури, різний рівень економічної активності та концентрації бізнесу формують нерівні стартові умови для закладів ПО. Навіть за умови врахування частки соціально вразливих категорій, воєнні чинники мають ширший вплив – вони обмежують можливості набору і ускладнюють працевлаштування випускників. Таким чином, без спеціальних коригуючих механізмів формульне фінансування може не компенсувати воєнно зумовлені дисбаланси у системі ПО та негативно вплинути саме на функцію соціальної підтримки, яку виконує система щодо окремих категорій випускників закладів освіти. В цьому контексті важливо доповнити формульну модель коригуючим коефіцієнтом, який би враховував «чинники війни»: рівень втрат або переміщення населення, ступінь руйнування освітньої та виробничої інфраструктури, обмеження економічної активності в регіоні тощо. Такий підхід сприятиме збереженню принципу результативності в основі розподілу фінансування з бюджетів різних рівнів, водночас забезпечивши адаптивність системи до умов воєнної економіки та запобігши поглибленню регіональних диспропорцій.

Навіть більше, повномасштабна війна трансформувала саму структуру професійного попиту, формуючи підвищену потребу у фахівцях будівельних спеціальностей (відновлення житла та інфраструктури), енергетичного сектору (відбудова та децентралізація енергосистем), військово-технічних напрямів, логістики, транспортної інфраструктури, а також спеціалістів у сфері реабілітації та соціальної підтримки. Відповідно, адаптація формульного фінансування ПО до умов воєнної економіки має передбачати не лише територіальний коригуючий коефіцієнт для постраждалих регіонів, а й галузевий компонент на рівні регіонів, який би враховував структурні зсуви в попиті на конкретні професійні кваліфікації.

3. Посилити інвестиційну складову фінансування професійної освіти та сформувати інституційну модель співфінансування професійної освіти за участі бізнесу.

Дуальна освіта та фінансово-господарська діяльність закладів відкривають можливості для залучення бізнесу до фінансування підготовки кадрів. Але, як свідчать результати опитування підприємств, участь бізнесу обмежена відсутністю державних стимулів, високим адміністративним навантаженням та нормативною невизначеністю щодо окремих аспектів організації процесу навчання здобувачів. Наявна модель співпраці з бізнесом не передбачає достатніх компенсаторних механізмів, що робить участь підприємств фінансово ризиковою. Як результат, приватне фінансування ПО має точковий, а не системний характер.

Інструменти стимулювання участі бізнесу (часткова компенсація витрат на наставництво, податкові пільги або кредитні механізми для підприємств, що інвестують у дуальну освіту, спрощення нормативних процедур взаємодії – за

прикладом країн-членів ЄС) у наданні дуальної освіти є важливим аспектом становлення підприємницького сектору як одного з ключових стейкхолдерів у системі ПО.

Проблема залучення бізнесу до фінансування професійної освіти полягає не лише у відсутності прямих фінансових стимулів чи компенсацій витрат роботодавців. Суттєвішою є відсутність інституційно оформленої моделі співфінансування, яка б чітко визначала розподіл фінансових вигод і ризиків між державою, закладом освіти та підприємством. Наявна нормативна база регламентує організаційні аспекти дуальної освіти, проте не передбачає системного механізму компенсації інвестицій роботодавців у підготовку кадрів або захисту таких інвестицій у випадку мобільності працівника. У результаті участь бізнесу має переважно індивідуальний та точковий характер, спрямований на забезпечення власних кадрових потреб, а не на формування стабільної моделі спільного інвестування в розвиток системи професійної освіти. Таким чином, формування змішаної моделі фінансування ПО потребує не лише податкових чи бюджетних стимулів, а насамперед розроблення нормативно закріпленої моделі співфінансування, яка б забезпечувала баланс інтересів держави та бізнесу.

4. Перейти у формульній моделі фінансування ПО від постпоказників до прогнозних потреб ринку праці.

Перехід від нормативно-гарантійної моделі фінансування до результативно орієнтованої заклав підґрунтя для посилення зв'язку системи ПО з ринком праці. На відміну від попередньої редакції законодавства, де взаємодія забезпечувалася переважно через механізм державного замовлення, сформованого на основі середньострокового прогнозу потреб у кадрах, нова законодавча модель передбачає врахування критеріїв працевлаштування випускників, пріоритетності професій, обсягу набору здобувачів та частки осіб із соціально вразливих категорій. Водночас ефективність формульного механізму, який має бути розроблений центральним органом виконавчої влади та затверджений Кабінетом Міністрів України, значною мірою залежатиме від того, наскільки у ньому буде інтегровано оперативні дані ринку праці. Середньострокові прогнози потреб у фахівцях формують загальне уявлення про тенденції зайнятості, однак не завжди відображають актуальну структуру вакансій, динаміку попиту на конкретні компетентності, регіональні та секторні дисбаланси, які особливо посилилися в умовах воєнної та післявоєнної трансформації економіки. У цьому контексті розроблення формули розподілу бюджетних коштів доцільно здійснювати з урахуванням не лише постфактум-показників (зокрема рівня працевлаштування випускників), а й індикаторів прогнозного типу та деталізованих в межах різних регіонів – прогнозів дефіцитних професій та навичок, регіональних балансів попиту і пропозиції робочої сили, галузевих пріоритетів відбудови та технологічної модернізації. Це дозволить сформувати фінансову модель, здатну не лише реагувати на результати діяльності закладів, а й орієнтувати систему професійної освіти на структурні потреби економіки.

Таким чином, система фінансування професійної освіти в Україні перебуває на етапі інституційної трансформації, зумовленої поєднанням процесів децентралізації публічного управління, структурних змін на ринку праці та необхідності модернізації економіки в умовах війни і повоєнного відновлення. Передача фінансування закладів професійної освіти на місцевий рівень та прийняття нового Закону України «Про професійну освіту» у 2025 році заклали передумови для переходу від централізованої

нормативно-гарантійної моделі бюджетного утримання до більш гнучкої системи фінансового забезпечення, орієнтованої на результативність, інтеграцію з ринком праці та розширення фінансової автономії закладів освіти.

Водночас проведений аналіз свідчить, що сучасна модель фінансування системи професійної освіти зберігає низку структурних обмежень. Зокрема, фінансування галузі залишається переважно інерційним і орієнтованим на покриття поточних витрат, тоді як інвестиційна складова розвитку системи є недостатньою. Передача фінансової відповідальності на місцевий рівень створює ризики посилення регіональних диспропорцій у розвитку мережі закладів освіти, а участь бізнесу у фінансуванні підготовки кадрів має фрагментарний характер і поки що не сформувалася у системну модель співфінансування.

Крім того, ефективність нової формульної моделі фінансування значною мірою залежатиме від її здатності враховувати регіональні особливості розвитку економіки, структурні зміни попиту на професії та специфіку функціонування системи професійної освіти в умовах воєнної та післявоєнної трансформації економіки.

У цих умовах подальший розвиток системи професійної освіти потребує переходу до більш збалансованої багатоканальної моделі фінансування, що поєднувала б бюджетні ресурси, інвестиційні програми модернізації освітньої інфраструктури, механізми співфінансування за участі бізнесу та інструменти стратегічної координації з потребами ринку праці. Реалізація такого підходу дозволить підвищити ефективність використання фінансових ресурсів, забезпечити модернізацію матеріально-технічної бази закладів освіти та сформувати систему професійної підготовки, здатну адекватно реагувати на потреби економічного розвитку та післявоєнного відновлення України.